

A photograph of water cascading over a concrete dam or spillway. The water is captured in motion, creating a series of white, frothy streams as it falls. The concrete structure is weathered and grey. The background shows a blurred view of the water reservoir or the surrounding landscape.

Concili Vaticà II, una crida de futur

EMAUS 103

D. Aleixandre
X. Basurko
F. Clua
J. M. Domingo
J. Gomis
A. Iniesta
J. Lligadas
P. Malla
J. Martín Velasco

CPL
editorial

**D. Aleixandre, X. Basurko, F. Clua, J.M. Domingo,
J. Gomis, A. Iniesta, J Lligadas, P. Malla,
J. Martín Velasco**

Concili Vaticà II, una crida de futur

Col·lecció Emaús 103
Centre de Pastoral Litúrgica

Sumari

Una crida de futur	7
Petita història d'un Concili inesperat (<i>Joaquim Gomis</i>)	9
Les set principals adquisicions del Concili (<i>Josep Lligadas</i>)	31
Sis testimonis	51
“El Concili vist per una juniora i el seu entorn” (<i>Dolores Aleixandre</i>)	51
La meva vivència del Vaticà II (<i>Xabier Basurko</i>)	57
El Concili, com el vaig viure (<i>Francisco Chua</i>)	63
El foc i el caliu del Concili (<i>Alberto Iniesta</i>) ...	66
Des de París (<i>Pilar Malla</i>)	69
El meu Concili (<i>Juan Martín Velasco</i>)	73
10 textos antològics del Concili Vaticà II (<i>Josep M. Domingo</i>)	81
Els documents del Concili Vaticà II	109
Cronologia bàsica del Concili	111

Les set principals adquisicions del Concili

El Concili Vaticà II ens ha deixat una colla d'adquisicions irreversibles. Vull dir adquisicions que sempre estaran vives, per a qui les vulgui, i que no deixaran d'estar-hi encara que els vents del moment semblin bufar per altres bandes.

Aquí voldria recollir set d'aquestes adquisicions, les que a mi em semblen més bàsiques. I que són set perquè, com és prou conegut, set és un número que significa plenitud.

Però em permetrà el lector que, abans de presentar aquestes adquisicions, presenti una mica el “meu” Concili. Els meus records a l'entorn d'aquell esdeveniment. Potser alguns no van ser ben bé així, sinó que són construccions meves posteriors, que ja se sap com van aquestes coses de la memòria. Però aquí estan. I també són set.

Set records per començar

1. El 9 d'octubre de 1958. Tres dies abans jo havia fet els vuit anys. I aquell dia els nens i nenes de les caramelles que muntava la parròquia de Viladecans teníem la tradicional excursió anual. O sigui que ens vam anar concentrant tots davant de l'església, amb el vicari, Mn.

Joaquim Palomera, i tot d'una va venir el rector, Mn. Ramon Saborit, a dir-nos que s'havia mort el papa Pius XII. Crec recordar que em vaig espantar pensant que ens suprimirien l'excursió. Però no. Ens van fer entrar a l'església, ens van fer agenollar i, tots amb la cara tapada amb les mans, vam resar un parenostre. I ens en vam anar a l'excursió.

2. El 28 d'octubre de 1958. A casa no teníem televisió, i la ràdio no la posàvem gaire. Però els veïns de la planta baixa sí. I aquell dia, el veí de baix, que tenia un any més que jo i es deia Joan, va pujar corrents les escales cridant: "El papa nou es diu Joan XXIII. Jo seré el XXIV". De fet, de papa no ho ha estat, però sí regidor de l'Ajuntament durant dues legislatures. Però, independentment d'aquest fet, el cas és que aquesta va ser la meva primera notícia de l'elecció de Joan XXIII. Tot molt casolà, com el nou papa.

3. L'11 d'octubre de 1962. Ho recordo com un moment solemne. Ens van reunir tots a la sala d'actes del Seminari, van entronitzar una televisió a l'escenari, i allà vam anar seguint religiosament la cerimònia inaugural. Diria que era el primer cop que vèiem la televisió al Seminari, però no ho podria assegurar. El que sí que puc assegurar és que no en recordo cap imatge, del que vam veure aquell dia. Recordo només les que he anat veient després. M'imagino que el que aquell dia em va pesar i ho va esborrar tot va ser el sentiment d'estar en un moment excepcional. I sí, el sentiment era correcte.

4. El 3 de juny de 1963. Era el dilluns de la segona Pasqua i, com tots els dies de festa, a la tarda teníem estudi, és a dir, un temps d'estar asseguts a la classe estudiant i fent deures. Ja ho sabíem, que Joan XXIII s'estava morint.

Però tot i així, jo recordo com una sorpresa inesperada i desagradable veure com s'obria la porta i entrava Mn. Jordi Sotorra a dir-nos que el papa s'havia mort. Vam baixar a la capella a resar. No recordo quina mena de pregària vam fer, però sí que recordo l'emoció del moment.

5. L'1 de gener de 1965. Aquell dia, com un primer tast de la reforma litúrgica conciliar, es permetia llegir les lectures de la missa en la llengua de la gent. I això sí que ho recordo molt. Jo era a Viladecans, perquè estàvem de vacances. Deia la missa Mn. Ramon Saborit, encara d'esquena, i amb la casulla de guitarra de les festes, blanca amb ribets grocs i una creu també groga. I al moment de la primera lectura (l'epístola, que se'n deia llavors) es va girar i ens la va començar a llegir en català. La lectura era la de Titus 2,11-15, que és la que es llegia aquest dia segons el leccionari antic, i començava, segons la versió del Missal de Montserrat: "Estimat: S'ha manifestat la gràcia de Déu a tots els homes...". Tot un auguri.

6. El 6 de març de 1965. La missa en la llengua de la gent s'havia d'implantar a tota l'església el primer diumenge de Quaresma, el 7 de març. Però al Seminari, suposo que després d'haver demanat els permisos corresponents, ho van avançar a la vigília, al dia 6, dia de Sant Oleguer, bisbe de Barcelona, que llavors se celebrava amb especial relleu a la diòcesi. Jo ho vaig viure com una gran festa. Ja havíem començat la Quaresma, però aquell dia era de color blanc, i es deia el Glòria a Déu a dalt del cel. Vam cantar la Missa del papa Joan, de Mn. Albert Taulé, no sé jo si en estrena mundial, ja que a la resta de llocs si de cas la van cantar l'endemà. I no oblidaré mai, sobretot, l'entusiasme d'aquell Glòria.

7. El 15 d'abril de 1965. Dijous Sant. Tinc la imatge que la missa la vam fer a la sala d'actes, però m'estranya que celebréssim una missa tan important fora de la capella. En tot cas, el que sí que és segur és que va ser la primera concelebració a la qual vaig assistir. Presidia el rector, Mn. Josep Campo. I el meu record és que aquell dia vaig tenir una gran sensació d'unitat, de comunió eclesial.

I aquí s'acaben els meus set records. Objectivament no són gran cosa, ja ho sé. Però el que denoten, vistos des d'ara, és il·lusió i esperit de novetat, aquell “Jo faig que tot sigui nou” de l'Apocalipsi. Ara que m'he estat llegint coses del bisbe Torras i Bages, m'adono de l'obsessió històrica del catolicisme –també el de Torras i Bages, que era dels més oberts– per blasmar això que anomenaven “l'afany de novetats”. I entenc molt més la revolució que el Concili va significar.

Amb tot el que porto dit, doncs, ja es veu que per a mi el Concili va ser, abans que res, un esdeveniment, i no un conjunt de documents. I és des d'aquesta perspectiva que ara presentaré les que per a mi són les principals adquisicions conciliars. Evidentment que els documents són fonamentals. Però no es poden entendre sense l'esdeveniment que hi ha al darrere. Jo crec que aquí passa com passava amb el fundador del cristianisme, Jesús de Natzaret, la presència del qual a la terra de Palestina va ser, sobretot, un esdeveniment.

Aquí van, doncs, les que per a mi són les set principals adquisicions conciliars.

Primera adquisició: La litúrgia més propera i més autèntica

Des del punt de vista de la importància teòrica, o de l'ordenament lògic, la reforma litúrgica no va ser l'adquisició més rellevant del Concili. Però sí que és segur que va ser la més visible, i la que més clarament va mostrar a tot el poble cristià, i també als que no en formaven part, que estàvem davant d'un gran canvi. La litúrgia, la celebració cristiana, és l'element més significatiu de la realitat eclesial, la seva expressió més palpable. I l'Església, reunida en la seva instància més elevada i de més autoritat, va decidir que això canviava, que la seva expressió més palpable feia un gir radical. I el feia, a més, amb il·lusió, amb totes les ganes, encomanant convenciment i alegria. Fins i tot, podríem dir, amb un cert esperit provocatiu. Com dient al món: nosaltres no tenim por de trencar amb les coses més arrelades, si ens adonem i ens convencem que val la pena fer-ho per ser més fidels a allò que volem ser.

Recordem com anaven les coses en el camp litúrgic quan el Concili va abordar el tema.

La cosa més determinant és que la missa era en llatí, de manera que el poble cristià, cridat des del seu inici a trobar en l'Eucaristia el punt de referència principal de la seva fe, no entenia el que allà s'hi deia: la seva participació en l'Eucaristia consistia, bàsicament, a creure que allà s'esdevenia alguna cosa fonamental i decisiva per a la vida cristiana, però sense que allò que s'esdevenia a l'altar el pogués ajudar a viure aquesta fe, ni li facilités mitjans per fer-s'ho seu: tot depenia de la seva capacitat de vivència interior, i de les ajudes que li poguessin venir de les exhortacions i pregàries amb que s'omplia l'estona aquella, així com de les emocions

que li poguessin suscitar els diversos ritus i cants, quan es feien dignament.

Un altre aspecte determinant era que la celebració es feia d'esquena, i normalment en altars allunyats de l'assemblea, de manera que el clima era tot el contrari del que Jesús va crear en l'últim sopar, i tot el contrari del que trobem en escenes com la dels deixebles d'Emaús, i del que trobem també en la pràctica litúrgica dels primers cristians.

Un tercer aspecte era que tot ho feia el capellà. Els altres ministres que intervenien en la celebració eren entesos, o bé com a simples ajudants del capellà, o bé com una mena d'ornamentacions per donar solemnitat. Però el que valia, el que comptava, era el que el capellà feia.

Un quart aspecte és el fet que habitualment no es combregava durant la missa. Això, que en els darrers temps preconiliar s'havia anat corregint, resultava una flagrant contradicció amb les paraules mateixes de Jesús en el darrer sopar. Per a molts cristians, l'adoració del Santíssim semblava més important que la celebració de l'Eucaristia mateixa, i molt més important que la comunió que Jesús va instituir com a objectiu final de la celebració eucarística.

I finalment, un darrer aspecte era el poc interès en la proclamació de la Paraula de Déu. A més de fer-se en llatí, la selecció de lectures en el leccionari preconiliar era molt pobre i, a més, s'havia educat el poble cristià en el convenciment que allò no tenia importància: la missa, es deia, és vàlida per complir el precepte dominical si un hi arriba just en el moment de començar l'ofertori...

Tota aquesta dinàmica, el Concili la va trencar. I va recuperar el to celebratiu que descobrim en l'Eucaristia de Jesús i en la tradició del Nou Testament i dels primers cristians. ¿Algú podria imaginar-se sant Pere presidint l'Eucaristia de les seves comunitats posant-se d'esquena a la gent i llegint lectures o dient pregàries en una llengua que els seus cristians no entenguessin? Al Concili, per obrir les portes a aquest canvi (que en els documents conciliars es presenta de manera encara tímida, com una possibilitat, però que de seguida es va convertir en una obvietat imparable) va caldre vèncer sobretot un argument comprensible però en realitat inconsistent: que si l'Eucaristia es celebrava en la llengua de la gent, i el capellà es posava de cara a l'assemblea, i intervenia diversa gent fent tasques diverses, es perdria el to sagrat que la celebració ha de tenir, i no s'ajudaria l'assemblea cristiana a estar en esperit de pregària i de contemplació del misteri que en la celebració s'esdevé.

Els qui presidien les celebracions de les primeres comunitats cristianes no necessitaven parlar en cap llengua desconeguda ni posar-se d'esquena per ajudar a viure la presència del misteri. Una llengua que tothom conegui, i una celebració propera i assequible són magnífics vehicles per viure i aprofundir i compartir la presència de Déu i l'entrega de Jesús. I això és el que el Concili Vaticà II ens va deixar amb la reforma litúrgica.

Segona adquisició: El retorn a l'Evangelí

Això darrer que hem dit ens porta ja al que podríem considerar com el fonament principal de tot el que el Concili va voler fer: el retorn a les fonts del cristianisme,

el retorn a l'Evangelí. El Concili va significar un gran esforç per acostar-se a Jesús, veure com ell actuava i què és el que ensenyava, i mirar de descobrir com calia traduir això en els moments actuals.

Un dels grans moments significatius de l'època conciliar va ser, sens dubte, la trobada a Jerusalem, el 5 de gener de 1964, entre el papa Pau VI i el patriarca de Constantinoble Atenàgores. Segles i segles d'allunyament es trencaven de manera simbòlica amb aquell gest comú. I Pau VI va expressar el sentit del gest i del lloc on el gest es realitzava: del que es tracta era d'"anar a les fonts de l'Evangelí". Això no volia dir renegar del patrimoni de tradició i d'interpretació que l'Església havia anat acumulant al llarg dels segles, però sí de ser capaços de posar en primer pla el que és l'essencial: el camí obert per Jesús, la mena de criteris de vida ensenyats i viscuts per Jesús. Només a partir d'aquest retorn a l'essencial seria possible el trobament entre els cristians mateixos—que era el que es volia visibilitzar amb aquella trobada—, però no només això: només a partir d'aquest retorn a l'essencial seria possible presentar una fe cristiana autèntica, creïble, capaç de ser un camí per al món.

Aquest retorn a les fonts de l'Evangelí, que formava part dels anhels dels pares conciliaris més disposats a cercar la renovació de l'Església i el seu *aggiornamento* —la seva "posada al dia", en paraula feliç i intraduïble que va posar de moda Joan XXIII— i també de tants i tants cristians que buscaven el mateix, podríem dir que tenia diversos nivells.

El primer, revaloritzar entre els cristians l'acostament personal i comunitari a l'Evangelí i a tota la Bíblia. No era gens comú, aquest acostament lliure a l'Evangelí. El

nodriment cristià venia aleshores, més aviat, de les predicacions eclesiàstiques. I si puc afegir jo mateix un altre record personal com els que he recollit al començament, diré que, no recordo quin any, al Seminari ens van donar, o vendre, l'exemplar del Nou Testament que havia publicat Montserrat a l'editorial Casal i Vall, un Nou Testament de tapa blanca i vermella amb un peix dibuixat a la portada. I quan, arribat al meu poble, li vaig ensenyar al rector, el ja esmentat Mn. Ramon Saborit, la seva reacció va ser dir-me: “¿Que volen que us feu protestants, ara, al Seminari?”. I és que llegir l'Evangelí com a aliment de la pròpia fe, aleshores, era cosa de protestants.

El segon nivell és la valoració de les recerques científiques a propòsit de la Bíblia, per conèixer-la més a fons, per descobrir com cal llegir-la per entendre millor el seu sentit, per saber destriar el gra de la palla, per no espantar-se quan les investigacions mostrin que determinat passatge no és cap crònica literal dels fets... Com havia fet el moviment litúrgic preparant al llarg de tot el segle la renovació que el Concili va realitzar, també el moviment bíblic havia anat fent evident que calia aprendre a acostar-se a la Paraula de Déu d'una manera nova.

I finalment, el tercer nivell, que és el que hem destacat al principi d'aquest apartat, però que sense els dos nivells anteriors no s'aguantaria: posar, com a criteris bàsics de totes les actuacions eclesials, els criteris que Jesús va viure i va ensenyar. Buscar sempre, sistemàticament, la inspiració i la guia en allò que trobem a l'Evangelí.

D'aquí, d'aquests criteris, apel·lant-hi explícitament o simplement portant-los dintre l'ànima, en naixerà la nova mirada cap a l'Església mateixa i cap al món, que és el que veurem en els cinc apartats restants.

Tercera adquisició: Una Església amiga, una Església confiada

El dia de la inauguració del Concili, l'11 d'octubre de 1962, al vespre, es va anar reunint un gran nombre de gent a la plaça de Sant Pere, amb torxes a les mans, i van reclamar al papa que sortís al balcó. Joan XXIII finalment va sortir, i els va adreçar unes paraules que van començar així: "Estimats fills! Sento les vostres veus. La meua és només una veu, però resumeix la veu del món sencer. Aquí hi és representat el món sencer. Es podria dir que fins i tot la lluna s'ha afanyat per ser-hi, aquest vespre. Mireu-la allà dalt observant aquest espectacle. És que estem acabant una gran jornada de pau... de pau. Glòria a Déu, i pau als homes de bona voluntat!".

Tot el discurs va tenir aquest to. Per exemple: "Continuem, doncs, estimant-nos, estimant-nos d'aquesta manera. Mirem-nos així quan ens trobem: agafant allò que ens uneix, deixant de banda, si hi és, el que pogués constituir dificultat". I, ja cap al final: "En tornar a casa, trobareu els fills. Feu-los una carícia als vostres fills i digueu-los: Aquesta és la carícia del papa. Trobareu alguna llàgrima... per eixugar. Tingueu, per a qui pateix, una paraula de consol. Digueu-los: El papa és amb nosaltres, sobretot en les hores de tristesa i amargor...".

No, no va ser un discurs de gran contingut teòric. Ni falta que feia. Però sí que va ser un discurs que mostrava, d'una manera inequívoca, quin havia de ser el tarannà de l'Església. Aquí, el papa va saber significar aquest tarannà de la manera més senzilla, més neta, més immediata. De fet, aquell mateix matí, en el discurs d'obertura del Concili, ja havia formulat, i aquest cop de forma preparada amb precisió, sense improvisar, per

on havia d'anar aquest tarannà: “En l'exercici quotidià del nostre ministeri apostòlic sovint ens arriben, ofenent les nostres oïdes, les insinuacions d'alguns que, encara que inflamats d'un zel religiós, manquen de ponderació justa i de judici prudent en la seva manera de mirar les coses. En la situació actual de la societat, no saben veure més que ruïnes i calamitats (...). Ens sembla necessari dir que dissentim totalment d'aquests profetes de calamitats, que sempre prediuen catàstrofes...”.

Amb les paraules del vespre a la plaça, i amb les paraules del matí a la basílica, es mostrava un to vital, una manera d'acostar-se a la gent, tant a la que formava part de l'Església com a la que n'estava lluny, que va ser determinant perquè es generés un gran clima d'il·lusió, i també de bona voluntat, que empenyia les ganes de viure la fe amb més empena per part dels creients, i feia creïble el missatge cristià per als no creients.

I de fet, aquest to vital va marcar ja tots els treballs conciliars. I va esdevenir com la marca de fàbrica de l'*aggornamento* que el Concili tenia com a objectiu.

Quarta adquisició: Una Església que és de tots

Quan el Concili va posar-se a preparar un dels seus documents bàsics, la Constitució sobre l'Església, va prendre una decisió d'un gran significat: va decidir que, després d'un primer capítol general sobre “el misteri de l'Església”, no organitzaria la seva reflexió, com s'havia fet durant segles, començant pel papa i els bisbes, sinó que començaria parlant del conjunt dels cristians. I així, la Constitució dedica el segon capítol al conjunt del

poble cristià, del qual tots els cristians –laics, preveres i bisbes– en formen igualment part, i a més ho fa amb un títol que té ressons de col·lectivitat on tothom hi participa: “El Poble de Déu”. I en aquest capítol recordarà, a més, que tots els batejats comparteixen el mateix sacerdoci de Crist, per bé que n’hi hagi alguns que dintre aquest poble de Déu hi tenen un ministeri específic.

Aquestes afirmacions no eren, certament, cap novetat: al Nou Testament hi són ben presents. Però recordar-les d’una manera rellevant, i fer-ho a més abans d’entrar a parlar de l’estructura de l’Església, era tot un signe de novetat. No era costum, parlar de l’Església en aquests termes. I servia, també, per destacar que els anhels d’una participació més col·lectiva en la vida eclesial no eren cap contaminació mundana, que anés contra el que Jesús havia establert, sinó que la realitat era precisament la contrària: el que Jesús havia volgut per a la seva comunitat, era que fos un lloc on tothom tingués veu i fos germà entre els germans. Això no vol dir, certament, que el Concili aboleixi el paper de la jerarquia com a guia del poble cristià. Però el to passa a ser clarament diferent del que s’estilava fins aleshores. I cal dir aquí que la reforma litúrgica va esdevenir també un símbol d’aquest fet: la missa ja no seria una cosa que en darrera instància es feia el capellà tot sol, sinó que, perquè fos ben celebrada, exigia la participació de diversos ministeris. I exigia, a més, que tot el poble cristià pogués captar bé tot allò que s’estava realitzant.

En aquest mateix sentit, no estarà de més recordar un fet que sembla que no tingui res a veure amb el que estem parlant, però que reflecteix bé aquest esperit. En la primera sessió conciliar, just després de la inauguració, s’havia previst que els bisbes elegissin les comissions o grups de

treball que havien de posar en solfa ja de manera definitiva els documents que s'havien anat preparant en la fase prèvia. Els pares conciliars, com és obvi, no es coneixien gaire, i per tant la situació semblava abocar a votar per a de les comissions els bisbes proposats per la Cúria romana, que eren els que fins aleshores havien preparat els materials i eren, per tant, els que en unes votacions a cegues tenien totes les de guanyar. Però heus ací que, just abans de la votació, el cardenal Achille Liénart, de Lille, de 78 anys, va demanar la paraula i, tot i que no la hi van donar, va agafar el micròfon i va reclamar que, per assegurar una elecció representativa, es deixés temps perquè els bisbes parlessin entre si, es coneguessin, i elaboressin candidatures ni que fos informalment. A la petició s'hi va afegir el cardenal Josef Frings, de Colònia, de 75 anys. I no hi va haver més remei que suspendre la sessió i ajornar les votacions. Va ser, sens dubte, una acció ben preparada, que va resultar clau per assegurar un Concili democràtic i no dirigit des de la Cúria.

Doncs bé. Crec que es pot dir que aquella reivindicació episcopal és tot un símbol del que ha estat l'Església des de llavors. El dret a pensar amb el propi cervell, el dret a aportar la pròpia opinió, el dret a exercir l'esperit crític, el dret a dissentir, són ja elements incorporats a la vida eclesial, i que poden exercir, i exerceixen, tant bisbes com preveres com laics. I això no és precisament un mal. No és un atemptat contra l'Església que Jesús ha volgut. Sinó que és, al contrari, l'exercici d'aquest sacerdoci dels fidels que tots compartim com a batejats. I aquesta és una adquisició que, malgrat tots els entrebancs, no té marxa enrere.

Cinquena adquisició: Una Església religiosament dialogant

Simplificant, podríem dir que abans l'Església considerava que tenia tota la veritat, i que el seu objectiu era que els que n'estaven fora arribessin a incorporar-s'hi. Aquesta era l'única manera de tenir garantida la salvació eterna. I per aconseguir aquesta incorporació, es reclamava, on era possible, el suport, per exemple, de les autoritats civils.

El Concili canviarà aquesta perspectiva. I ho explicitarà de manera molt clara en els documents sobre ecumenisme, sobre les religions no cristianes o sobre la llibertat religiosa. I també en altres documents, per exemple en els apartats sobre l'ateisme que es troben a la Constitució sobre l'Església en el món d'avui.

Certament que el Concili no dirà en cap moment que l'Església deixa de considerar que té tota la veritat. De fet, no tindria gaire sentit que digués semblant cosa. Però sí que reconeixerà les veritats que hi ha en les altres confessions cristianes, o en les altres religions, o en el mateixos ateu, i la possibilitats de trobar, cadascú des de la seva pròpia vivència religiosa o humana, el camí de la salvació. Sobre els ateu, per exemple, dirà, en el número 22 de la Constitució sobre l'Església en el món d'avui: "Donat que Crist va morir per tots, i que l'última vocació de l'home és veritablement una sola, és a dir, divina, hem de sostenir que l'Esperit Sant ofereix a tots la possibilitat, d'una manera que Déu coneix, d'associar-se a aquest misteri pasqual".

De fet, per tot això, el Concili va significar una gran empena a la participació de l'Església catòlica en tots els esforços ecumènics de cara a aconseguir la unitat dels

cristians. I, juntament amb això, va significar també l'inici de contactes, al principi molt tímids i que després s'han anat ampliant, amb jueus o amb musulmans.

Sisena adquisició: Una Església que se situa de manera nova dins el món

El primer paràgraf de la Constitució sobre l'Església en el món d'avui és tota una declaració de principis: “Les joies i les esperances, les tristeses i les angoixes dels homes d'avui, dels pobres sobretot i de tots els qui sofreixen, són també les joies i les esperances, les tristeses i les angoixes dels deixebles del Crist, i no hi ha res de veritablement humà que no hagi de trobar eco en els seus cors”. I a aquesta declaració de principis s'hi pot afegir, per acabar de veure quin és el full de ruta que el Concili proposa, l'afirmació que fa més endavant, en el número 42 del mateix document: “La força que l'Església pot injectar en la societat humana dels nostres dies, consisteix en la fe i la caritat efectivament viscudes, i no en l'exercici, amb mitjans purament humans, de cap mena de poder”.

La Constitució sobre l'Església en el món d'avui va ser acusada, ja dins el mateix Concili, de ser excessivament optimista respecte a les possibilitats humanes de construir un món digne. S'objectava que el document tenia poc en compte que la realitat humana està marcada pel pecat, i es deia que l'única possibilitat de superar els mals que afecten al món està en mans de l'Església: l'Església, es venia a dir, és l'única que sap què cal fer per construir una humanitat com cal.

De fet, aquesta adquisició, la de canviar la manera de situar-se dins el món, serà la més difícil de posar en

pràctica de totes set. L'Església, durant segles, havia viscut convençuda que li tocava a ella –a la seva jerarquia, diguem-ho bé– decidir què estava bé i què estava malament, i li resultava molt difícil acceptar de perdre aquest poder. I de fet, les experiències d'un món que fracassa una vegada i una altra a construir-se dignament eren un bon motiu, o pretext, per continuar defensant aquest dret. Costava molt acceptar que, després de tants segles de poder, calia reconèixer que el món s'havia de gestionar per si mateix, i que l'aportació de l'Església havia de ser una aportació de proposta, no d'afany d'imposar. Costava molt d'acceptar que, després de tants segles de poder, ara el que tocava, per fidelitat a l'Evangelí, era acceptar d'estar a la intempèrie. Costava molt reconèixer que fora de l'Església hi havia plantejaments i actuacions que eren exemples de seguiment de l'Evangelí, i dels quals l'Església i els cristians havien d'estar disposats a aprendre humilment. I costava també molt canviar una actitud profundament arrelada en el cos eclesial: l'actitud de posar la defensa dels drets que l'Església considera que té, en el nivell que sigui, per davant de la defensa dels drets de les persones, siguin catòliques o no.

La Constitució sobre l'Església en el món d'avui va ser aprovada l'any 1965. L'any abans, però, el papa Pau VI havia abordat ja el tema de la relació entre l'Església i el món en l'encíclica *Ecclesiam suam*. Allà, afrontava amb un to molt menys optimista la realitat del món i ressaltava els seus mals i errors. Però la seva resposta no era dir que el món havia de guiar-se pels criteris que dictés l'Església, sinó dir que el que l'Església havia de fer era entrar en diàleg amb la humanitat i aportar-hi tot allò que ella creu que hi ha d'aportar.

Aquesta, com hem dit, serà l'adquisició probablement més difícil de posar en pràctica. I és cert que la constitució conciliar probablement va pecar d'optimista o, si es vol, d'ingènua. Però no en el sentit que deien els qui la criticaven –és a dir, en el sentit de creure que el món no estava en condicions de gestionar-se sense la tutela de l'Església–, sinó en el sentit que l'Església mateixa, en fer aquestes afirmacions de comunió amb el camí del món i de desig d'aportació a través del diàleg, no va preveure que li tocava trobar-se en situacions de conflicte, en què hauria de prendre partit, o en què la seva paraula seria rebutjada, o en què ella mateixa seria qüestionada. Però això, evidentment, no significa que el plantejament conciliar sigui dolent: significa, només, que posar-lo en pràctica costa.

Setena adquisició: Una Església que vol ser l'Església dels pobres

L'expressió “Església dels pobres” la va formular per primer cop el papa Joan XXIII en el radiomissatge amb què, l'11 de setembre de 1962, just un mes abans de la inauguració del Concili, va voler presentar l'esdeveniment al món. Allà va dir: “Davant els països subdesenvolupats, l'Església es presenta com és i com vol ser, com l'Església de tots, i particularment l'Església dels pobres”.

Iniciat ja el Concili, el 20 d'octubre els pares conciliaris van voler enviar un missatge al món mostrant la seva solidaritat amb els gran problemes de la humanitat. I van escriure: “Dirigim contínuament el nostre pensament a totes les angoixes que avui afligeixen la humanitat; per això, en primer lloc, la nostra sol·licitat és per als més

humils, els més pobres, els més dèbils; seguint l'exemple de Crist, sentim compassió per la multitud que pateix fam, misèria i ignorància; constantment amb la mirada vers tots els qui, mancats de l'ajut necessari, encara no han assolit una condició de vida digna. Per aquest motiu, en el transcurs dels nostres treballs tindrem en gran consideració tot allò que concerneix la dignitat humana i allò que contribueix a la veritable fraternitat de les nacions”.

I és que, realment, si el Concili volia ser, com hem dit més amunt, un retorn a les fonts de l'Evangeli per trobar-hi les actituds que havien de guiar l'Església en els moments actuals, l'atenció als pobres i als qui pateixen havia de ser un punt clau. I ho va ser.

De fet, aquesta mirada cap als pobres tenia com un doble vessant. El primer, veure quines coses havien de canviar dins la mateixa Església per ser realment l'Església dels pobres. I així, durant aquells anys conciliars es van anar succeint els gestos que volien significar un allunyament de la riquesa i del poder. Un d'especialment significatiu va ser, per exemple, la renúncia del papa Pau VI a la tiara, el 1964. Eren signes, però representaven una voluntat sincera, i es traduïen després en un to nou de presència enmig del món.

I després hi havia el segon vessant. El de fer dels pobres un punt de referència bàsic en l'acció de l'Església. I cal dir que els passos donats en aquest sentit van ser, i continuen sent, tant en la reflexió teòrica com en l'acció concreta, realment notables. D'aquí va néixer, com a resultat més visible –i conflictiu–, la teologia de l'alliberament llatinoamericana, que malgrat totes les crítiques i condemnes ha aconseguit impregnar indiscutiblement la vida eclesial.

I juntament amb ella, tantes i tantes realitzacions a tants i tants nivells.

En l'apartat anterior citàvem aquell text emblemàtic de la relació de l'Església amb el món amb què s'inicia la Constitució que tracta d'aquest tema. Allà, un incís assenyala clarament aquest camí: “Les joies i les esperances, les tristeses i les angoixes dels homes d'avui, dels pobres sobretot i de tots els qui sofreixen...”. Els pobres sobretot, i tots els qui sofreixen. I és que l'Església, quan mira cap al món, ha de mirar sobretot cap a aquesta direcció, si vol ser fidel a l'Evangeli. I el Concili ho volia ser.

Josep Lligadas

Director de la col·lecció Emaús del CPL